

koji su te pjesme zapisali i objavili (str. 209—217, odjeljak pod naslovom *Izvori pesama*) te pregledom knjiga kojima su se služili (str. 219—220, odjeljak pod naslovom *Pregledane knjige*). Od zbirki antologijskog karaktera u nas Hrvata urednici su naveli u tome popisu samo jednu zbirku (dr T. Čubelić, *Lirske narodne pjesme*, Zagreb 1953).

Kao i mnogi objavljiivači usmenih pjesama, ni dva urednika zbirke *Čudno drvo* nisu navodili varijante pjesmama kad su ih imale, a ja bih im zamjerio još i to što pojedine pjesme, uz naslov, nisu označavali i brojem (bilo arapskim, bilo rimskim), kako bi ih bilo lakše citirati.

Među zapisivačima objavljenih pjesama u zbirci o kojoj je riječ nalazi se, uz M. Đorđevića, Miodraga Vasiljevića i još neke sakupljače, i Momčilo Zlatanović, jedan od dvojice urednika ove uspjele zbirke, i to nemalim brojem zapisa, što je vrijedno posebne hvale.

Olinko Delorko

POLJE JADIKOVO. ANTOLOGIJA CRNOGORSKIH NARODNIH TUŽBALICA, Izbor, predgovor i napomene: BRANKO BANJEVIĆ, Biblioteka Luča, 32, izd. Grafički zavod, Titograd 1971, 235 str.

U 32. knjizi biblioteke »Luča« tiskan je antologijski izbor crnogorskih narodnih tužbalica. Na desetak stranica predgovora Banjević objašnjava što su to: pokajanje, lelek i tužbalica. »Pokajanje ili žalba je običaj sahranjivanja. Ali ono nije samo to. Pokajanje kao običaj ovom prilikom nas manje interesuje. Interesuje nas njegovo značenje u društvenom i duhovnom životu Crnogoraca. A to značenje ima više dimenzija.« Poslije objašnjenja tih dimenzija Banjević zaključuje: »Za književnost je pokajanje značajno jer je stvorilo dvije vrste umjetničkog izražavanja — lelek i tužbalicu.« Zatim je lelek definiran kao »čisto muška forma izražavanja bola i suda o nestalom«, a tužbalica kao »čisto ženska«. Banjeviću je neobjašnjivo, mada stavlja neke napomene, zašto leleke nitko nije zapisivao iako je lelek, po njegovu mišljenju, »različitom dužinom stiha i drugim osobinama — pravi i možda jedini prirodni slobodni stih naše narodne književnosti«. Govoreći o umjetničkoj vrijednosti leleka, Banjević napominje da ih je čuo »barem dvadesetak vrhunske poetske vrijednosti«, dodajući da je sigurno zapisano »preko trideset hiljada stiha tužbalica«, od kojih »antologijsku vrijednost nema ni tri hiljade«. Međutim, navodi dalje, »da je zapisano barem sto leleka, vjerovatno bi ih bilo desetak antologijske ljepote«.

Poslije predgovora Banjević donosi 83 tužbalice, uzete, ali većinom skraćene ili »popravljene«, iz desetak izvora, uglavnom iz zbirke: Novice Šaulića (48), Vukomana Džakovića (16), Vuka Karadžića (6), knjige Stevana Dučića *Život i običaji plemena Kuča* (4). Postupak oko izbora tužbalica obrazložio je Banjević u *Napomeni* na kraju knjige, gdje kaže da »gotovo nijedna tužbalica« koju je zabilježio Šaulić (kao ni Vukove) »ne drži se u cjelini«. Navodi da Šaulić »uopšte nije čistio ono što je 'obaveza' svake tužalice: da pomene sve srodničke, da nabroji čak i sve plemeničke«, pa dodaje: »Zato sam gotovo sve tužbalice, koje sam uzeo od Vuka i Šaulića, morao manje ili više da skraćujem.« A Banjević je kratio tako da u nekim njegovim verzijama više i ne prepoznamo

tužbalicu. Njih 22 imaju od tri do deset stihova. I nisu ispuštana samo imena srodnika i plemenika već svi stihovi koji se nisu sviđali Banjeviću. Stoga su neke tužbalice drastično i nedopustivo kraćene. Na primjer, prva tužbalica kod Šaulića, koja počinje stihom: »Što si, majko, ućutala«, ima 123 stiha. Banjević donosi 72 pod naslovom *Divno lice izgrdiše* (str. 42). Druga, *Ja nijesam tužilica*, ima kod Šaulića 125 stihova, a kod Banjevića 35 pod naslovom *U kuću ti magla pala* (str. 46). Četvrta Šaulićeva, *No ne mogu da govorim*, ima 113 stihova, a kod Banjevića samo 39 pod naslovom *Ni prebola ni umora* (str. 50). Od pete, *Rane mnoge, pa me bole*, od 83 stiha Banjević je uzeo samo šest. A evo kako Banjević skraćuje tužbalice. Šesta tužbalica kod Šaulića počinje ovako:

»Što rastuni kitu braće,
Moj đevere, sunce moje,
Moj đevere, oči moje!
Što će snaa osobnica?
Ovo je li svadba tvoja...«

i tako dalje do 25. stiha. Banjević uzima: 26, 27, 28, zatim: 54, 55, 56. i 57. stih. Dakle, sedam stihova od 63. Dvanaesta tužbalica kod Šaulića počinje ovako:

»Biš sa braćom govorila,
No ne mogu od žalosti!
Mene nije zazor žalit',
Braću zornu, zazoritu...«

itd. do 128. stiha. Banjević uzima prva tri, zatim osmi i stihove 20—24, dakle samo devet stihova. Prema tome, to više nije ona tužbalica, pa ni tužbalica u klasičnom smislu. Takvi se postupci ne mogu opravdati ni traženjem estetski vrijednog. Banjević, istina, u *Napomeni kaže*: »Nastojao sam da u ovaj izbor uđe sve ono što mi se činilo da predstavlja vrijednost.« U tome je i uspio. Međutim, kad je već tako postupio, umjesto naziva *Antologija crnogorskih narodnih tužbalica* adekvatniji bi bio naslov *Antologija stihova iz crnogorskih narodnih tužbalica i neke tužbalice* (jer je samo Džakovićeve gotovo bez skraćivanja tiskao).

Na kraju su doneseni podaci o izvorima iz kojih su tužbalice uzete, zapsivači i dr.

Ante Nazor

ZLATNA KNJIGA HRVATSKE NARODNE LIRIKE, Sastavio KREŠIMIR MLAC, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1972, 408 str.

Izbor pjesama u ovoj *Zlatnoj knjizi* ne odlikuje se onakvim pjesnički profinjanim mjerilima selekcije kao u antologijama usmene poezije Olinka Delorka, ali ima drugih vrijednih kvaliteta. Širok zahvat izabranih lirskih pjesama (638 tekstova), njihova regionalna, tematska i funkcijska raznolikost, pa čak i samo nedostajanje modernije odnjegovanog literarnog senzibiliteta (uz odatle proisteklu subjektivnu orijentaciju pri izabiranju tekstova) ali i nedvoj-